

UDC 2-722.5:377:94(477.87-21Mukachevo)"1914/1918"=511.141(045)
DOI 10.31339/2413-3329-2019-1(9)-49-51

Csoóri Zsófia (Chovriy Sofiya),
egyetemi tanár,
Munkácsi Állami Egyetem, Munkács

A MUNKÁCSI MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI ELEMI NÉPISKOLAI TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZET LÉTREHOZÁSÁNAK ELŐFELTÉTELEI ÉS MŰKÖDÉSE 1914–1918 KÖZÖTT

Kutatásunk vizsgálja azokat az előfeltételeket, melyek befolyásolták a Munkácsi Magyar Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet létrejöttét és működését 1914–1918 között. Feltárja a kiemelt tényezőket, melyek hatással voltak a pedagógusképzés fejlődésére Kárpátalján a XX. század elején. Kutatásunk során kvalitatív adatelemzést végeztünk. A vizsgálat elsődleges forrásait a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban (beregszászi részleg) és az Országos Széchényi Könyvtárban (Budapest) található jelentések, naplók, jegyzőkönyvek, órarendek, vizsgafeljegyzések jelentették. Az így nyert adatokat a Munkácsi Magyar Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet értesítői adataival egészítettük ki.

Kulcsszavak: tanítóképzés, tanítóképző intézet, Munkács.

A probléma felvetése. A globalizációs folyamatok, az információs társadalom gyors fejlődése megteremtette az oktatás újraértelmezését civilizációs dimenzióban. A pedagógusképzés mindig fontos szerepet játszott a nemzeti oktatás rendszerében. Mindezeket figyelembe véve jelentős szerephez jut az oktatás retrospektív vizsgálata, különösen a kárpátaljai tanítóképző intézetek működése szempontjából, amelyek a történelmi események hatására az egyéni tapasztalatokon kívül elsajátították és realizálták az oktatás európai modelljét.

A következtetések hitelességét biztosítják a tények, események tudományos elemzése; a módszertanilag megalapozott kutatási eredmények figyelembe vétele; a levéltári dokumentumok és anyagok felhasználása.

Az utóbbi kutatások és publikációk elemzése. A kárpátaljai neveléstörténet, különös tekintettel a tanítóképzésre, felkeltette számtalan tudós érdeklődését. Többek között: Bohiv A., Dráviczki S., Fizeshi O., Harahonics V., Himinec V., Hodánics P., Homonnai V., Ignát A., Roszul V., Talapánics M., stb. foglalkoztak ezzel a kérdéskörrel.

A kutatás célja abban rejlik, hogy vizsgálja a Munkácsi Magyar Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet létrehozásának előzményeit és működését a megnevezett történelmi időszakban.

A kutatás eredményei. A tanítóképző intézet létesítésére irányuló törekvés első írásbeli nyoma a Bereg vármegyei Magyar Közművelődési Egyesület 1902. december 1-jén Munkácson tartott közgyűlése jegyzőkönyvének 11. pontjában lelhető fel [2., 3. o.]. Amelyből az intézet keletkezése történetének két fontos ténye állapítható meg:

- 1) az állami tanítóképző intézet létesítésének eszméjét Nedeczey János, Munkács város akkori országgyűlési képviselője vetette fel;
- 2) az intézet felállítását eredetileg nem is Munkácson, hanem a közelfekvő Várpálánka községben tervezték.

A Bereg vármegyei Magyar Közművelődési Egyesület határozata alapján az egyesület elnöksége memorandumot terjesztette fel a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. A beadványban kifejezték, hogy a tanítóképző intézet megnyitása a régió műveltségbeli elmaradottságának felszámolásához szükséges. Az 1900-as népszámlálás adatai alapján Bereg vármegye területén 208 589 lakosból 130 330 volt analfabéta. A képző megnyitásának szükségességét támasztja alá az a körülmény is, hogy a vármegye 286 elemi népiskolájából 37-ben tanítóhiány miatt szünetelt a tanítás [2., 4–5. o.].

A századforduló éveiben Wlassics Gyula egyetemi professzor állt a kultuszárca élén. A válaszában biztosította az egyesületet arról, hogy az állami tanítóképző intézet létesítését Várpálánkán megfontolja, mert ő is belátja, hogy milyen nagy jelentőséggel bír egy ilyen intézmény létesítése ezen a vidéken.

Az állami tanítóképző létesítésének ügye 1912-ben kelt új életre, amikor nyilvánossá vált, hogy a kormány új állami tanítóképzők megnyitását tervezi. A Magyar Közművelődési Egyesület 1912. május 9-én 22. szám alatt felterjesztést intéz a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez (a kultuszminiszter: gróf Zichy János), melyben hivatkozva az 1902. évi memorandumra és Wlassics Gyula akkori ígéretére is, lényegében ugyanazon érveket hozva fel, kéri, hogy Munkácson (már nem Várpálánkán) állami tanítóképzőt nyissanak meg [2., 7. o.].

Munkács város polgársága is megmozdult és ettől kezdve a Bereg vármegyei Magyar Közművelődési Egyesület és a város képviselőtestülete vállaltva munkálkodtak a terv keresztülvitelén. Nedeczey János továbbá is minden erejével azon fáradozott, hogy Munkácson sor kerüljön tanítóképző intézet alapítására.

1913 áprilisában Jankovich Béla, az akkori kultuszminiszter értesítette az érdekelteket, hogy Munkácson állami tanítóképző intézet alapításának elvi akadályai nincsenek. Nedeczey János az intézet létrehozásának anyagi terhét a város képviselőtestületével közösen (fele-fele arányban) magára vállalta.

A szervezési munkálatokat a kultuszminisztérium képviselőjében dr. Szentpéteri Endre királyi tanfelügyelő, a város részéről pedig az 1913. december 9-én kiküldött hármass bizottság végezte. Különösen sok gondot okozott az intézet ideiglenes elhelyezésének kérdése. Végül a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 68 783/913. számú leiratában azt a megoldást fogadta el, hogy 1914. június 1-től számítva ötnegyed évre bérbe veszi a Sugár út 74. és 76. számok alatt lévő szomszédos épületeket, és azok belső beosztását az intézet céljainak megfelelően átalakíttatja. A bérleti szerződéseket 75 579/914. szám alatt jóváhagyta és az átalakítások végzésére 1026 koronát 66 fillért átutalt [2., 16. o.].

A pályázati hirdetést a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1914. február 25-én kelt 29 699. sz. rendelete alapján a királyi tanfelügyelő 1 322/914. sz. alatt közzéteszi és a 74 629/914. sz. miniszteri rendelet alapján a környék középiskolái igazgatóit felkéri, hogy a IV. osztályt végző tanulókat a tanítóképző intézetbe való belépésre buzdítsák. 1914. június 11-én 90 037. sz. rendelettel a vallás- és közoktatásügyi miniszter Szondi Jánost a Kiskunfélegyháza Állami Tanítóképző Intézet rendes tanárát a Munkácsi Magyar Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet igazgatói teendőinek ellátásával bízta meg [2., 16. o.].

A tanítóképző intézet I. évfolyama 1914. szeptember 15-én Szondi János igazgatása alatt 31 növendékkel és alkalmazott tanerővel megnyílt (1 igazgató, 1 tanár, 1 óraadó, 5 hitoktató és 1 nevelő). A tanév befejezése: 1915. június 12-én. A tanításban voltak megszakítások: 1914. október 1-től október 19-ig és december 15-től 1915. január 4-ig a I. világháború eseményei következtében előállt közveszély miatt [1., 5. lap].

Szondi János töltötte be az igazgatói posztot, tanítóképző intézeti tanári tanfolyamot végzett, természettudományi tárgyakból szerzett képesítést, pedagógiai feladatot 17 éve látott el. Az 1914–15 tanévben az I. évfolyamon tanított: mennyiségtant, természetrajzot, gazdaságtant, szépirást, rajzot és testnevelést, összesen heti 15 órában. Ő volt a mennyiségtani, természetrajzi valamint rajzsztartár felelős [2., 30. o.].

Az 1915–16. tanévet az intézményben két osztály kezdte 53 növendékkel (I. – 34. és II. – 19.) és alkalmazott tanerővel (1 igazgató, 2 tanár, 4 óraadó, 6 hitoktató, 2 nevelő). A tanév a VKM 53 200. sz. rendelet alapján 1916 május 30-án befejeződött. A tanév folyamán 13 növendék vonult be katonai szolgálatra (az I. évfolyamról – 5, a II-ről – 8). 11 növendék (I. – 5, II. – 6) a tanév végén a VKM 1916. évi 52 800. sz. rendelet alapján kapott szükségbizonyítványt [1., 1–3. lap; 3.].

1916–17-es tanévben az intézet működésének harmadik évébe lépett. A háborús viszonyok ellenére az intézmény fejlődését tekintve

igen eredményes volt. A gyakorlóiskola megnyitása a tanítóképzőt szakiskolává tette. Előrelépés az is, hogy sikerült az internátus céljára kibérelni egy külön épületet, amire nagy szükség volt, mivel az osztályok szaporodása miatt már nem fértek el az eddigi tanintézetként használt épületben. Ebben a tanévben kerültek ki az intézneyből az első okleveles tanítók. A katonai szolgálatra alkalmasnak talált III. évfolyamos diákok (Ármánka Platon, Szabó Ferenc, Zegler Gyula), februárban egyhavi tanfolyamon a III. osztályt, utána egy újabb 6 hetes tanfolyamon, amelyet a máramarosszigeti társintézetben töltöttek el, a IV. évfolyamot is sikeresen elvégezték, és mint okleveles tanítók vonultak be április 18-án katonai szolgálatra. Mindhárom diák helyt állt a társintézetben, ezzel megalapozva a munkácsi tanítóképző jó hírnevét [4., 1. o.].

A tanév során nagy jelentőséggel bírt özvegy Kecskés Andrásné, férje emlékére létrehozott 4000 koronás alapítványa, mellyel megteremtette az intézet «Segítő-alapját». Az intézet igazgatótanácsosaivá Gulácsy István dr. vármegyei alispán, Nedeczey János uradalmi kormányzó-tanácsos, Nuszer Lajos dr. igazgató-főorvos, Váradi Gyula országgyűlési képviselő és Veszprémy Sándor esperes-plébános urakat nevezte ki a Miniszter Úr [4., 2. o.].

Az 1917–18-as tanévben teljes IV. évfolyamú lett az intézet, és mint ilyen már V. osztályból álló gyakorló iskolával is rendelkezett. Ebben az évben voltak az első befejező-képesítő vizsgák, és adták ki az első tanítói okleveleket, szám szerint 16-ot. A tanév szeptember 3-án a hallgatók bejelentkezésével elkezdődött. Szeptember 4-én történtek az orvosi és zenei-hallás vizsgálatok, valamint a javítóvizsgák, 5-én volt a tanévnyitó és 6-án elkezdődött a tanítás. Az I. évfolyamra 27 diák iratkozott be, a többi évfolyamokon 18, 16 illetve 6 tanuló kezdte ezt az évet nappali tagozaton. Ebben a tanévben is, néhány diák bevonult katonai szolgálatra [5].

Az évek során a tanintézményt folyamatosan látogatták: Nedeczey János kormányzó főtanácsos úr, Szentpéteri Endre királyi

tanfelügyelő, Dr. Ruffy Pál miniszteri tanácsos, Szabó Simon dr. kanonok úr, az Ungvári Görög-Katolikus Teológia igazgatója, Kossey Elek helybeli görög katolikus főesperes, Farkas Sándor királyi szakfelügyelő. A felsorolt személyek figyelemmel kísérték a tanítóképző intézet sorsát és nagyban hozzájárultak mind anyagi, mind erkölcsi támogatásukkal a folyamatos fejlődéséhez.

Az 1918–19-es tanév a veszített háború és az utána bekövetkezett események jegyében telt el. Az I. világháborút követően 1919 elején a csehszlovák hadsereg Kárpátaljára bevonult, s Trianont követően e terület Csehszlovákia része lett. A Munkácsi Magyar Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet 1919-től beszüntették a magyar nyelvű oktatást. A csehszlovák állam a tanítóképzőket az átvett osztrák törvények alapján nem szakiskolának minősítette, hanem a középiskolák közé sorolta. A tanítóképzők négy évfolyamúak voltak, s a középiskola négy alsóbb osztályának az elvégzése után, 16 éves korukban léphettek be a tanulók ezekbe.

A kutatás következtetései és a perspektívái. Kutatásunk a Munkácsi Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Tanítóképző-Intézet kialakulásának történetét kívánta nyomon követni a levéltári anyag és az intézeti értesítők feldolgozásával a jelzett szakaszban. A témából adódóan fő kutatási módszerünk a levéltári dokumentumelemzés és a kvalitatív tartalomelemzés volt. A kutatás lehetővé tette olyan tényezők feltárását, melyek hatottak a folyamatra, befolyásolták azt, megfelelő mederbe terelték a szakszerű pedagógusképzést Munkácson. A következő tényezőket kiemelhetők: a régió műveltségbeli elmaradottságának és tanítóhiányának felszámolása.

A további kutatás perspektíváját abban látjuk, hogy tanulmányozzuk a kárpátaljai tanítóképzők oktatási folyamatainak jellemzőit különböző korszakokban, a megye kiemelkedő szakembereinek érdemeit, amelyeket figyelembe véve biztosított a minőségi képzés, s mindez jelenleg különösen aktuális az ukrainai szakképzés szempontjából.

Felhasznált irodalom

1. Паспорт Мукачівської вчительської семінарії. 7 серпня 1916 р. ДАЗО (Державний архів Закарпатської області, м. Берегове). Ф. 1551. Оп. 2. Спр. 18. Арк. 1, 2, 3, 5.
2. A Munkácsi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet I. értesítője. Az 1914–15. iskolai év / szerk. J. Szondi. Munkács: Grósz Testvérek Könyvsajtója, 1915. 63 o.
3. A Munkácsi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet II. értesítője. Az 1915–16. iskolai év / szerk. J. Szondi. Munkács: Grósz Testvérek Könyvsajtója, 1916. 38 o.
4. A Munkácsi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet III. értesítője. Az 1916–17. iskolai év / szerk. J. Szondi. Munkács: Grósz Testvérek Könyvsajtója, 1917. 32 o.
5. A Munkácsi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet értesítője. Az 1917–18. iskolai évről. (IV. értesítő.) / szerk. J. Szondi. Munkács: Nyomatott Grünstein Mór Könyvnyomdájában, 1918. 15 o.

References

1. Passport of Mukachevskoyi vchytelskoyi seminariyi. 7 serpnia 1916 r. [Passport of Mukachevo teacher-training seminary. 7 August 1916]. State Archives of the Transcarpathian region, Berehove. F. 1551. Op. 2. Ref. 18. P. 1, 2, 3, 5.
2. A Munkácsi Madiar Kirali Allomi Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet I. értesítője. Az 1914–15. iskolai év [The 1st herald of Munkács Hungarian Royal State Primary Public Teacher-Training Institution. The 1914–15 academic year]. / Ed. J. Szondi. Munkács: Grósz Testvérek Könyvsajtója Publishers, 1915. 63 p.
3. A Munkácsi Madiar Kirali Allomi Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet II. értesítője. Az 1915–16. iskolai év [The 2nd herald of Munkács Hungarian Royal State Primary Public Teacher-Training Institution. The 1915–16 academic year]. / Ed. J. Szondi. Munkács: Grósz Testvérek Könyvsajtója Publishers, 1916. 38 p.
4. A Munkácsi Madiar Kirali Allomi Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet III. értesítője. Az 1916–17. iskolai év [The 3rd herald of Munkács Hungarian Royal State Primary Public Teacher-Training Institution. The 1916–17 academic year]. / Ed. J. Szondi. Munkács: Grósz Testvérek Könyvsajtója Publishers, 1917. 32 p.
5. A Munkácsi Madiar Kirali Allomi Elemi Népiskolai Tanítóképző-Intézet értesítője. Az 1917–18. iskolai évről. (IV. értesítő.) [The herald of Munkács Hungarian Royal State Primary Public Teacher-Training Institution. The 1917–18 academic year]. / Ed. J. Szondi. Munkács: Printed by Grünstein Mór Publishers, 1918. 15 p.

В статті розглядаються окремі аспекти становлення і функціонування Мукачівської учительської семінарії в період між 1914 і 1918 роками. Визначені фактори, які впливали на розвиток педагогічного освіти Закарпаття в наші часи. Основними джерелами дослідження були матеріали (звіти, журнали, протоколи, розписання і т. п.) Державного архіву Закарпатської області (г. Берегове) і Національної бібліотеки ім. Сечени (г. Будапешт).

Ключові слова: професійне педагогічне освітання, учительська семінарія, Мукачів.

Transformations in the sphere of education bring about changes in the system of training pedagogical staff who would be able to face challenges adequately, especially those that are predetermined by intensification of globalization processes, swift development of information society,

thus rethinking the meaning of education in a civilization aspect. The expediency of this research is determined by discrepancy at the level of staff professionalization, viz.: between the ever-growing requirements to the professional level of a modern teacher and the incomplete realization of the principle of integration of educational novelty and historical-pedagogical achievements in his training; between the need in context-competence training of a primary school teacher and the necessity to take into account its national and regional component. Therefore, it is highly topical to study the historical aspect of teacher-training in Transcarpathia as one of the multiethnic regions of Ukraine. The article is devoted to the study of the conditions that preceded the establishment and functioning of Munkács teacher-training institution (1914–1918). The aim of the article is to determine the organizational and pedagogical conditions that preceded the establishment and development of the institution for professional pedagogical education to train primary school teachers in Munkács (1914–1918). Munkács Hungarian Royal State Primary Public Teacher-Training Institution played a significant role in the establishment of professional pedagogical education in Transcarpathia. The retrospective analysis of its establishment and development enabled us to determine the factors accompanying, fostering, and strengthening changes, as well as dynamics in the forward movement of professional pedagogical education of the region. The factors include: settling the issue of training qualified specialists for primary schools; famous figures who formed the region's history, consolidated advanced at that time, European-level views on the development of pedagogical ideas in the region. We see the future prospect of further researches in the study of peculiarities of the educational process in Transcarpathian teacher-training seminars in different periods, the contribution of eminent representatives of the region to provide adequate quality training of specialists; the latter being highly topical for the professional pedagogical education of Ukraine.

Key words: professional pedagogical education, teacher-training institution, Munkács.

UDC 37: 016

DOI 10.31339/2413-3329-2019-1(9)-51-55

Kravchenko Tetiana Mykolaivna,

senior lecturer,

Mukachevo State University, Mukachevo

REGULATORY- LEGAL PROVISIONS IN THE CONTEXT OF NON-FORMAL EDUCATION IN THE EUROPEAN COUNTRIES

Global changes that led to the acceleration of social development and increase in life expectancy, radically changed the requirements for education. The global crisis in the field of formal education has necessitated the improvement of educational policy in the context of continuity. The problem of adult development is identified as a priority issue in the international educational environment. The formation of the European educational policy was carried out within the framework of the Maastricht Agreement, signed on February 7, 1992 in the Netherlands, which came into force on November 1, 1993, when the European Union (EU, European Union, European Commonwealth) was created. The purpose of the article is to analyze the normative and legal framework for non-formal educational activities in the context of continuing education in European countries. Continuous education is a process of personal, social and professional development of a person during his/her life, which is being implemented in order to improve the quality of life of both an individual and society as a whole. The theoretical analysis of works by Ukrainian and foreign scientists has been carried out. Three types of educational activities have been identified. Legislative documents on formal and non-formal education of countries-members of European Union and documents of international organizations have been highlighted. Progressive ideas of this social and cultural phenomenon of world-level have been reflected in the documents of international organizations. The legislation on adult education is a set of laws that determine the procedure and conditions for the realization of the rights of adult members of society to education during life. The results of theoretical analysis of the legislative regulation of non-formal educational activities in the countries of the European Union has shown that in the vast majority of EU countries there is no clearly defined structure of non-formal education.

Key words: non-formal education, informal education, adult education, types of educational activities, regulatory support.

Problem. At the end of the XX - beginning of the XXI century, there have been changes that have led to a global acceleration of social development and an increase in life expectancy. Education requirements have changed dramatically.

In 1967, at the international conference in Williamsburg (USA), ideas were expressed that further became the basis of the well-known analysis of the growing "global crisis in education". The participants of the conference expressed concern about unsuitable programs; it was realized that educational and economic growth do not necessarily keep pace, and many countries face difficulties in financing formal education. The conference concluded that official educational systems are adapting too slowly to social and economic changes, their development is hampered not only by their own conservatism but also by the inertia of their communities.

This led to the need to improve educational policy in the context of continuity.

In the 80's and 90's of the twentieth century, the contrast between more and less academic systems of formal and informal education was particularly striking in foreign educational systems. The first is largely due to the system-oriented nature of learning, when students are passive recipients of knowledge, skills and relationships, transmitted by the system of education through the teacher and reproduced on demand. The second system is aimed, first of all, at personally oriented learning, and it creates unique knowledge, which is constructed on the basis of their own experience.

The importance of studying non-formal education is obvious and, nevertheless, for example, in the national scientific literature there are only some publications in comparison with foreign ones.

Analysis of recent research and publications. Important for the study are the works of Ukrainian scientists regarding the types of educational activities (formal, non-formal, informal). In particular, the problems of the development of adult non-formal education have been highlighted in the works of national scholars, namely: approaches to the recognition of the results of non-formal and informational education of adults in Scandinavian countries (O. Ogienko); non-formal adult education in EU countries (A. Goncharuk); non-formal adult education in the educational circles of Sweden (V. Davydova). Modern trends in the development of non-formal education for future teachers in Germany have become the subject of study by O. Shapochkina.

The purpose of the article is to analyze the normative and legal framework for non-formal educational activities in the context of continuing education in European countries.

The presentation of the main material. The formation of the European educational policy was carried out within the framework of the Maastricht Agreement, signed on February 7, 1992 in the Netherlands, which came into force on November 1, 1993, when the European Union (EU, European Union, European Commonwealth) was created - an association of European countries, which, through the creation of the common market, the economic and monetary union, as well as through the creation of a common market, economic and monetary union, as well as through the implementation of common policies and activities aimed at